

УДК 336.77:631.16

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМ КРЕДИТУВАННЯМ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Наталія Семенівна ПРОКОПЕНКО

*д.е.н., професор, зав. каф. фінансів та банківської справи ПВНЗ «Європейський університет»
E-mail: prokopenko_nata1@mail.ru*

Анотація. В статті розглянуто проблеми управління банківськими кредитами в умовах ринкової економіки. Запропоновано концепцію управління банківським кредитуванням підприємств аграрного сектору, яка являє собою симбіоз необхідних механізмів, інструментів в системі управління банківським кредитуванням.

Аннотация. В статье рассмотрены проблемы управления банковскими кредитами в условиях рыночной экономики. Предложена концепция управления банковским кредитованием предприятий аграрного сектора, которая представляет собой симбиоз необходимых механизмов, инструментов в системе управления банковским кредитованием.

Ключові слова: кредитування, управління банківським кредитуванням, аграрний сектор, сільськогосподарські підприємства, кредитні операції, позичальники, кредитні продукти, банк.

Ключевые слова: кредитование, управление банковским кредитованием, аграрный сектор, сельскохозяйственные предприятия, кредитные операции, заемщики, кредитные продукты, банк.

Постановка проблеми. Вітчизняна практика господарювання свідчить, що аграрний сектор є локомотивом економічного розвитку країни, створює умови для розширення інноваційно-інвестиційної діяльності, збільшенню кількості робочих місць. Наразі в умовах активізації євроінтеграційних процесів, вагоме значення мають проблеми кредитування діяльності суб'єктів господарювання аграрного сектору.

Держава здійснює певні заходи щодо покращення кредитної політики сприяння розвитку аграрних підприємств, позитивним наслідком чого можна вважати прийняття Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22. 03. 2012 р. Про те ці дії не забезпечили зростання темпів кредитування аграріїв. Створення сприятливих умов для розвитку аграрного сектору вимагає корінних змін щодо механізму, форм, інструментів, технологій кредитування та управління банківським кредитуванням підприємств аграрного сектору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти кредитної політики сприяння розвитку сільськогосподарських підприємств розглядалися у працях Авис О. У. [1], Борисова В.А [2], Гмирі В. П. [3], Дем'яненко М. Я. [4], Олійник О. О. [5; 6], Не-

початенко О. О. [7; 8], Скалецька О. В. [9], Худолій Л. М. [10] та ін.

Мета статті. Визначаючи вагомість результатів їх досліджень, водночас відмітимо ще не досить широко висвітлено причинно-наслідкові зв'язки складових кредитної політики розвитку діяльності підприємств аграрного сектору, недостатньо переконливо обґрунтовано переваги управління банківським кредитуванням з огляду на специфічні особливості аграрної сфери.

Сукупність відміченого визначили мету та завдання даної публікації.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Управління банківським кредитуванням сільськогосподарських підприємств є потребою сьогодення. Це доволі складний процес, який супроводжується певними ризиками: негативний вплив зовнішнього середовища; низький фінансовий потенціал галузі; розбіжності у кліматичних умовах регіонів, різний рівень депресивності в адміністративних територіях; складнощі в прогнозуванні ефекту від операцій кредитування.

Досягнення позитивного ефекту управління банківським кредитуванням можливо за умови адекватної політики банківських установ, окреслення об'єктивної мети кредитування, визначення рівня надійності кредитної установи, формулювання завдань для досягнення мети, ар-

гументування інструментів кредитування і розробка дієвої організаційної структури банківської установи, що здійснює кредитування.

Методичні підходи, за допомогою яких можливе розроблення ефективної системи управління банківським кредитуванням та означення засобів (інструментів) впровадження цих розробок повинно ґрунтуватися на окресленні критеріїв і показників цього процесу та механізмів знівелювання кредитних ризиків.

Для визначення ефекту від того чи іншого варіанту банківського кредитування необхідно спиратися на результати: оцінки показників впливу на фінансові здобутки банківської

установи від об'ємів кредитування підприємств аграрного сектору; визначення якісних складових управління кредитуванням, тобто як це вплине на імідж банківської структури.

У даній статті пропонується концепція управління банківським кредитуванням підприємств аграрного сектору, яка являє собою симбіоз механізмів, інструментів формалізованих у систему управління банківським кредитуванням. Банківське кредитування у сучасній економічній системі аграрного сектору повинно посідати проміжне місце між державою і ринком аграрного сектору, забезпечуючи тим самим гармонійну єдність господарського механізму аграрного сектору (рис. 1).

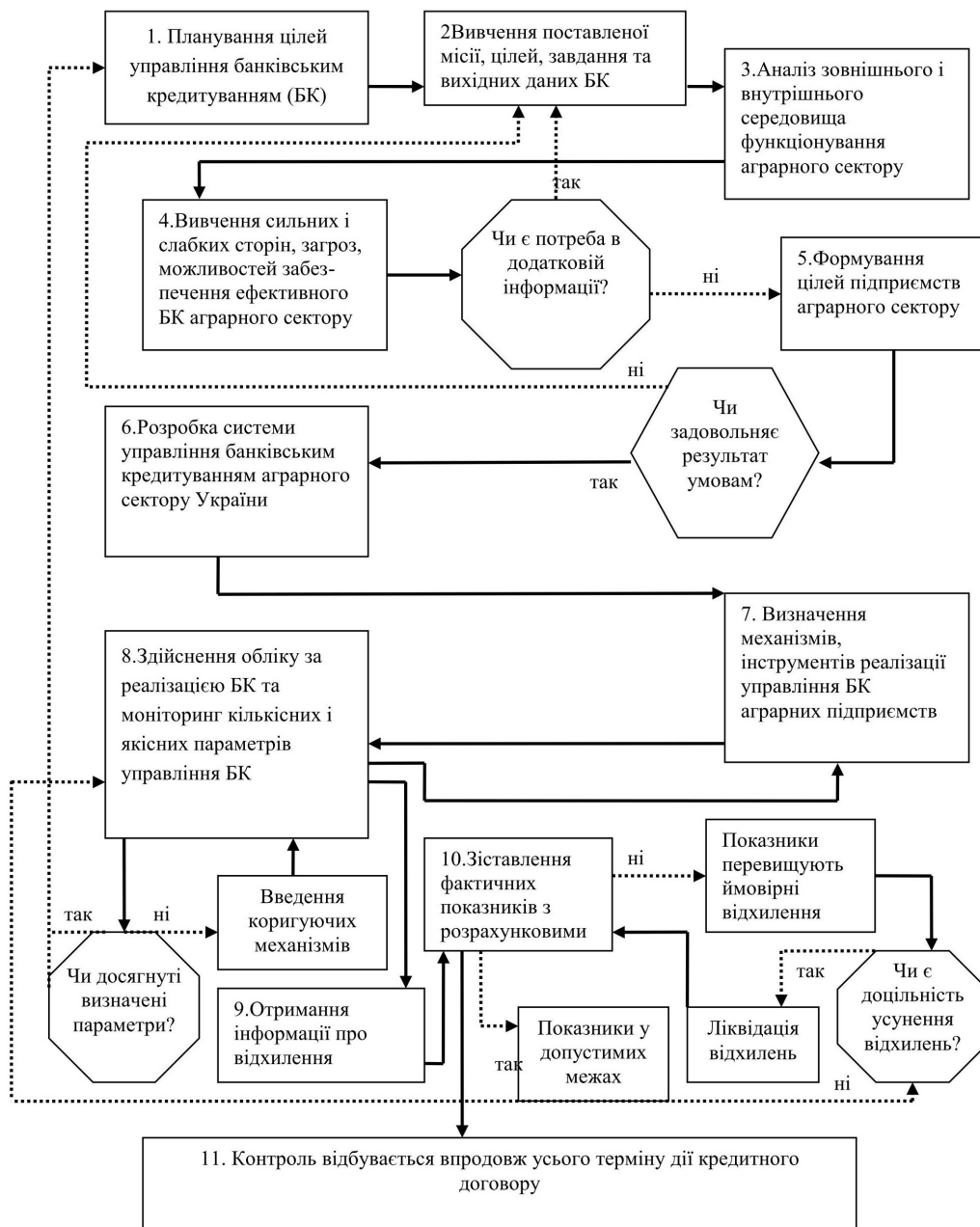

Рис. 1. Концепція управління банківським кредитуванням підприємств аграрного сектору (АС)

Розробка концепції повинна супроводжуватися описом умов, для реалізації концептуальних положень. Також виникає потреба у аналізі джерел для збільшення обсягів активів, опрацюванні стратегії для впровадження складових концепції у практичну площину, вибудові заходів з активізації кредитування підприємств аграрного сектору (підготовка кадрів, маркетинг банківських продуктів); дослідження зовнішніх і внутрішніх чинників впливу на процеси кредитування, як з позитивним так і з негативним ефектом.

Досить важливим блоком в концепції для досягнення визначених концептуальних положень виступає контроль за її впровадженням і досягненням ефективних результатів. Суть цих контрольних заходів полягає у виконанні завдань, реалізація яких сприятиме досягненню мети та здійсненню контролю за ефективністю впровадження концепції.

Аргументовано необхідність використання концепції банківського управління кредитування аграріїв, забезпечуючи тим самим гармонійну єдність господарського механізму аграрного сектору і банківського сектору.

Дана концепція включає: планування цілей управління банківським кредитуванням (далі БК); вивчення поставленої місії, цілей, завдання та вихідних даних БК; аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування аграрного сектору; вивчення сильних і слабких сторін, загроз, можливостей забезпечення ефективного БК аграрного сектору; формування цілей підприємств аграрного сектору; розробка системи управління банківським кредитуванням аграрного сектору України; визначення механізмів, інструментів реалізації управління БК аграрних підприємств; здійснення обліку за реалізацією БК та моніторинг кількісних і якісних параметрів управління БК; отримання інформації про відхилення; зіставлення фактичних показників з розрахунковими; контроль відбувається впродовж усього терміну дії кредитного договору. Важливою особливістю цієї концепції є постійна оцінка результату діяльності за допомогою зворотного зв'язку (аферентації). Дотримання цих вимог сприятиме вибору оптимальної системи управління банківським кредитуванням та втілення її у практичну діяльність.

Найбільш вагомим за можливими обсягами фінансування суб'єктів аграрного підприємництва є кредитний механізм, основними інструментами реалізації якого є мікrokредитування, форми кредитування поточної потреби суб'єктів

в обігових коштах та пільгове кредитування через створення суб'єктами малого аграрного бізнесу кредитних кооперативів.

Опираючись на світовий досвід, обмеженість фінансових ресурсів та проблеми доступу до них фермерських господарств, домогосподарств, актуалізується необхідність у створенні, наданні правового статусу та державної підтримки структурам некомерційного типу – кредитним кооперативам.

Кредитний кооператив, представляє собою просту форму організації взаємного кредитування громадян і малих підприємств, не є комерційною організацією, основна ціль якої – надання кредитно-фінансової послуги своїм учасникам з метою розвитку їх виробничо-господарської діяльності [11, с. 14]. Основне призначення таких структур полягає у можливості суб'єктів малого підприємництва фінансувати основний та обіговий капітал, не звертаючись за фінансовою допомогою до місцевих, державних органів та інших структур.

Найбільш поширеним інструментом кредитного механізму є мікrokредитування, який сьогодні виступає окремим сегментом кредитування суб'єктів малого підприємництва і характеризується невеликими розмірами позик, лояльністю до забезпечення (за незначних розмірів відсутності застави), за відсутності кредитної історії. При цьому в світовій практиці розміри мікrokредитування визначають розмірами підприємництва, кількістю працівників, виручкою від реалізації і відповідно становлять і часто змінюються виходячи із економічного стану країни та цільового характеру кредиту: США – короткостроковий кредит 35-50 тис. дол.; згідно стратегії ЄБРР – до 30 тис. Євро; Росія – 10-15 тис. дол.

Важливо звернути увагу на те, що в Україні мікrokредити є дещо модифікованими, оскільки вони видаються окремо фінансово-кредитними організаціями (Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Німецько-український фонд (НУФ) та Український фонд підтримки підприємництва (УФПП) та банківськими установами, найбільші обсяги яких припадають на Приватбанк, Райайзен Банк Аваль, ОTR банк, Укрсоцбанк, Укрсиббанк тощо.

Згідно Постанови Кабінету міністрів України «Про затвердження порядку використання у 2010 р. коштів, передбачених у державному бюджеті для мікrokредитування суб'єктів малого підприємництва» розміри мікrokредитів до 1 року коливається в межах 5-10 тис. грн, строком

до 3 років – 100-250 тис. грн, що видаються через УФПП та розпорядника бюджетних коштів – це Держаний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва [12].

Програми мікрокредитування за підтримки ЄБРР та НУФ мікрокредит визначає як кредит наданий в межах Програми, шляхом фінансування суб'єктів малого підприємництва (фізичних осіб підприємців та юридичних осіб) через банки-партнери кредитів для реалізації інвестицій в основний та обіговий капітал (Приватбанк, Райфайзен Банк Аваль, Банк Форум, Кредитпромбанк, Надра). Основними цілями мікрокредитної підтримки зазначених фондів є залучення українських банків до фінансування сектору малого бізнесу, котрі разом з фінансовими ресурсами отримують консультаційну підтримку в рамках Програми та переймають прогресивні технології кредитування; створення взаємовигідних умов між банками партнерами та суб'єктами малого бізнесу щодо фінансування інвестиційних проєктів.

Так, наприклад, НУФ у 2011 року розпочав упроваджувати нову Програму з кредитування суб'єктів малого підприємництва за пріоритетними галузевими напрямками, що передбачає обмеження маржі банків-партнерів при видачі кредитів досліджуваним суб'єктам [13, с. 21]. Основними напрямками кредитування є сільське господарство, торгівля, сфера послуг та виробництво.

Проблема взяття мікрокредиту для суб'єктів малого підприємництва у ЄБРР та НУФ є незнання про існування таких програм, відсутність забезпечення та гарантій, сформовані стереотипи важкості підготовчого процесу (збір документів, бізнес-план, оформлення тощо). Отримання мікрокредиту суб'єктами малого бізнесу за їх програмами є диверсифікованими: застава для фізичних осіб – це особисте їх майно (автомобіль, земельна ділянка, нерухомість), устаткування, порука третьої особи; для юридичних осіб – майно юридичної особи, товари і сировина в обороті, дебіторська заборгованість.

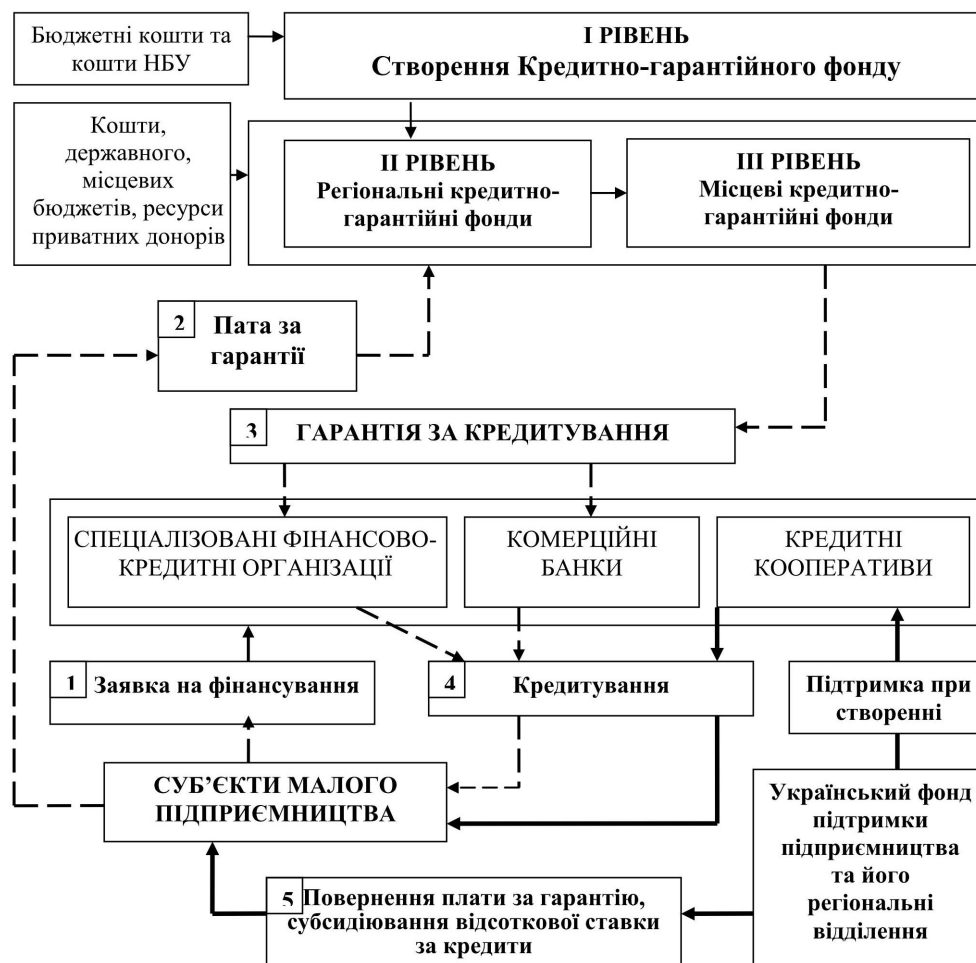

Рис. 2. Пільговий механізм кредитування суб'єктів малого бізнесу

Джерело: сформовано автором.

Окрім зазначених інструментів кредитування особливого поширення набувають форми фінансування поточної потреби в кредитуванні, такі як овердрафт і контокорентний рахунок (понад залишок на поточному рахунку), факторинг і форфейтинг (під забезпечення дебіторської заборгованості, контракти, векселі одержані від покупців, рахунки-фактури), кредитна лінія (кредитування в межах поточної потреби і встановленого ліміту), комерційне кредитування (кредитування господарюючими суб'єктами). Зазначені кредитні інструменти використовують лише за умови довготривалої і тісної співпраці суб'єкта господарювання із банками, фінансово-кредитними організаціями, господарюючими суб'єктами, однак не можуть використовуватись на початку підприємницької діяльності.

Загалом вирішення проблем кредитування в Україні можна досягти шляхом побудови трирівневої системи гарантування (рис. 2).

Перші кроки щодо формування Кредитно-гарантійного фонду були ще в 1994 р., коли було підписано угоду між Україною та МБРР. Суть угоди полягає у наданні НБУ кредитної лінії для кредитування малого підприємництва, яка й передбачала створення гарантійної установи, однак її створення не було реалізоване. Проте як свідчить світовий досвід гарантійні фонди є дуже поширеними у провідних країнах світу і слугують основою для пільгового кредитування досліджуваних суб'єктів.

В Україні для сприяння гарантійного забезпечення необхідно створити Кредитно-гаран-

тійну установу (за рахунок державних коштів та коштів НБУ) та регіональні гарантійні представництва (за рахунок коштів місцевих бюджетів та коштів приватних донорів) для гарантування ризиків неповернення кредитів суб'єктами малого підприємництва комерційним банкам та спеціалізованим фінансово-кредитним організаціям з підтримки малого бізнесу.

Висновки. На період реалізації механізму кредитування суб'єктів малого підприємництва необхідна фінансова допомога держави та регіональних органів влади для започаткування гарантійних фондів, а також активне доручення до їх формування донорських організацій. Запропонована схема кредитування повинна забезпечити позитивний вплив на активізацію кредитування досліджуваних суб'єктів. З одного боку, кредитування через комерційні банки та великі фінансово-кредитні установи дозволить збільшити доступ до фінансових ресурсів суб'єктів малого підприємництва, з іншої сторони сприятиме створенню кредитних кооперативів. За таких умов активізується виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємства та забезпечиться повноцінна участь у процесі кредитування Українського фонду підтримки підприємництва та його регіональних відділень. Все це створить умови для розвитку різноманітних видів кредитування та його ефективності у сфері малого підприємства, а особливо тих суб'єктів господарювання, що працюють у аграрній сфері.

Список використаних джерел

1. Авис О. У. Проблемы современного аграрного кредитования в России / О. У. Авис // Деньги и кредит. — 2012. — № 4. — С. 48–52.
2. Борисова В. А. Перспективи розвитку системи кредитної кооперації в аграрній сфері / В. А. Борисова // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія “Фінанси і кредит”. — 2011. — № 1.
3. Гмиря В. П. Роль системи банківського кредитування в розвитку аграрного виробництва / В. П. Гмиря // Науковий вісник ЧДІЕУ. — 2014. — № 1 (21). — С. 88–93.
4. Дем'яненко М. Я. Фінансові проблеми формування та розвитку аграрного ринку / М. Я. Дем'яненко // Економіка АПК. — 2007. — № 5. — С. 4–13.
5. Олійник О. О. Ефективність використання пільгових кредитів в Україні та Польщі / О. О. Олійник // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. — К. : НУБПУ, 2009. — Вип. 142. — Ч.2. — С. 82–90.
6. Олійник О. О. Запровадження схеми гарантування кредиту в сільському господарстві України / О. О. Олійник // Облік і фінанси. — 2013. — № 2. — С. 99–105.
7. Непочатенко О. О. Організаційно-економічні механізми кредитування аграрних підприємств: (Монографія) / О. О. Непочатенко. — Умань : УВПП 2007. — 456 с.
8. Непочатенко О. О. Державна підтримка підприємств АПК через удосконалення системи

кредитування / О. О. Непочатенко // Економіка АПК. — 2008. — № 8. — С. 95–100.

9. Худолій Л. М. Удосконалення системи банківського кредитування малого підприємництва у аграрній сфері України / Л. М. Худолій, І. А. Годованець // Агросвіт. — № 11. — 2011. — С. 30–32.

10. Скалецька О. В. Тенденції розвитку кредитних відносин між сільськогосподарськими підприємствами та комерційними банками / О. В. Скалецька // Агросвіт. — 2012. — № 20. — С. 53–56.

11. Доровеева О. Н. Совершенствование механизма финансовой поддержки малого предпринимательства (на примере Республики Коми) автореф. дис. на соискание ученой степени канд. эк.

наук. : спец. 08. 00. 05 – «Экономика и управление народным хозяйством (региональная экономика) / О. Н. Доровеева. — Сыктывкар, 2002. — 20 с.

12. Про затвердження порядку використання у 2010 р. коштів, передбачених у державному бюджеті для мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва [Електронний ресурс] : постанови Кабінету міністрів України від 12 жовтня 2010 року № 923. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>.

13. Майборода В. В. Заходи з підтримки фінансування малих і середніх підприємств України / В. В. Майборода // Вісник університету банківської справи НБУ. — 2012. — № 2 (14). — С. 18–23.